

מראי מקומות - תענית

כה:

גומר ההלל היינו עם ברכה, אבל אם התחיל בברכה גומר בברכה. (ג) וי"א שאף בברכה הוא קורא, ומאי דאמרי' דיחיד אינו קורא היינו ביחיד שאירע לו נס. (ד) שי' הרמב"ם, דקורין בציבור בלא ברכה [ומשמע דאין יחיד קורא כלל]. (ה) אף ציבור אינו קורא לכתחלה, אף בלא ברכה, ומאי דאמרי' יחיד, היינו לאפוקי כנופיא של כלל ישראל, כמו דהיו עושים בעזרה בקרבן פסח, אבל כל ציבור בפנ"ע נקרא יחיד ואינו קורא. ולדינא, ג' שיטות הוזכרו בשו"ע (או"ח תכ"ב, ב) לענין הלל בר"ח. שי' ראשונה היא שי' המרדכי, דבין יחיד בין ציבור קורין הלל, אבל רק הציבור מברכין עליו. שוב הביא שי' הרמב"ם דאפי' בציבור אין מברכין עליו, וכ' דזהו מנהג א"י וסביבותיה. והרמ"א הביא שי' הרא"ש ור"ת דאפי' ביחיד מברכין עליו, וכ' שכן הוא המנהג. אבל כ' דיש לזהר לקרותו בציבור, וביאר המ"ב שהוא כדי לצאת ידי הפוסקים דאין מברכין אלא בציבור.

ה. כאן בראשונה כאן בשני' אבל הירושלמי (פ"ד ה"ה, כג.) תי' באו"א, דקלקול חשבונות יש כאן. וביאר הקרבן העדה, דמרום הצרות טעו בחשבונות, ולא רצה המקרא לשנות ממה שסמכו הם, לומר כביכול עמו אנכי בצרה. וע' תוס' בר"ה (יח.) דכ' דגמ' דידן פליג אירושלמי, וע' בגבורת ארי כאן שהאריך לבאר מהו הראי' שחולקים.

ה. בראשונה הובקעה העיר בט' בתמוז הק' הראשונים, למה אין מתענים בט' בתמוז משום הבית הראשון. וכ' הריטב"א דאין לומר דבטלו כל התעניות שבאו מחמת חרבן הבית הראשון, שהרי י' טבת וג' תשרי הם ג"כ מבית ראשון, והם לא בטלוהו. ותי' דכיון דקשה להתענות בט' בתמוז וגם בי"ז בו, וכיון דהי' חרבן בית שני חמיר טפי לנו, ממילא תקנו בי"ז.

א. זאת אומרת הלילא דברישי ירחא לאו דאורייתא ולכאוי' משמע דהלל בשאר ימים טובים דאורייתא, וכשי' הרמב"ן (השגות לסה"מ, שרש א', עמ' לד בהוצ' פרנקל), ודלא כשי' הרמב"ם שם. אבל כבר כ' השאגת ארי' (סוף סי' ס"ט) דאין לדייק כן מסוגיין, שהרי כבר כ' רש"י דאין כוונת הגמ' שהוא מדאורייתא ממש, אלא כיון דתקנוה נביאים, כעין דאורייתא הוא.

ב. מנהג אבותיהם בידיהם נח' הראשונים בענין אם מברכין על הלל בר"ח. תוס' הביא מ"מ (וכן הוא גם שי' הרמב"ם הל' חנוכה ג, ז) דאין מברכין על המנהג, וכ' דמשמע כן בסוגיין, ולא ביאר ראייתו [והרש"ש מוחק תיבת "מהכא"]. עוד הביאו ראי' מהא דאי' בסוכה (מד:) דאין מברכין על חיבוט ערבה, משום דאינו אלא מנהג. אבל הביא שי' ר"ת דמברכין על מנהג, ושאיני הא דערבה דאינו אלא טלטול בעלמא.

ובעיקר הנדון אם מברכין על מנהג או לא, כ' הגרי"ז על הרמב"ם (הל' ברכות) דמרש"י בסוכה מבואר דהא דאין מברכין על מנהג דחיבוט ערבה הוא משום דאין שייך לומר וצונו. אבל כ' דא"א לומר כן בדעת הרמב"ם, שהרי הרמב"ם ס"ל דגם על מנהגים איכא לאו דלא תסור, וא"כ כמו דאמרי' במצוות דרבנן דיכולין לברך עליהם משום הלאו דלא תסור, א"כ מ"ש מנהגים. וכ' דנראה לומר בדעת הרמב"ם, דהא דאין מברכין על המנהג הוא דין בעצם החפצא של המנהגים, דלאו תורת מצות בהו לברך עליהם, דרק על מצוות מברכין, ולא על מנהגים.

ג. תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר נח' הראשונים בביאור גמ' זו, והמאירי (ברכות יד.) לקט הרבה פירושים. (א) אין יחיד קורא הלל כלל בר"ח, אפי' בלא ברכה. (ב) יחיד קורא, אבל בלא ברכה, וכוונת הגמ' הוא דיחיד אינו